

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 20. decembra 1856.

Je li potrebno, da kmetovavec bukve prebira?

(Dalje.)

Kmetovavec ne potrebuje veliko bukev; treba mu je pa vendar nekaj dobrih knjig, ktere utegne prašati za svét in iz kterih more pozvedovati, kaj in kako bi v gospodarstvu kaj popravil, pre naredil, pomnožil in pobiljšal sploh.

Lepo število koristnih gospodarskih bukev in časopisov imajo posebno že nemški, francozki in angleški kmetovavci; tudi berejo sploh ondotni priprosti gospodarji več kot našinci *).

Slovenski kmet je bil dolgo časa skorej brez vseh bukev v svojem materinskem govoru pisanih, iz kterih bi bil mogel učiti se, ali jemati nauke v kmetijstvo segajoče, ali sploh pobiljšati si svoj revni stan. Hvala Bogu! ta žalostna dôba je minula; prikazala se je tudi slovenskemu kmetiču rumena zarja prijetnejih dni, — tudi njemu se odpirajo studenci koristnih nauk, ako le iz njih zajemati hoče! Odkar so namreč jele „Novice“ (1843. leta) izhajati na svetlo, je mnogo mnogo koristnih reči za vesvoljno kmetijstvo razširilo se med slovenski narod; učeni domoljubi so jeli spisovati bukve, ktere prostega kmeta učijo boljšati in popravljati gospodarstvo njegovo. Tako je bilo v malo letih sostavljenih in tiskanih nekoliko prav dobrih bukev v lahko razumljivem slovenskem govoru. Sprejelo jih je ljudstvo veselo, pokupilo jih mnogo, ter se raduje tega poprej neznanega zaklada.

Kot podlaga in temelj kmetijskega napredovanja slovenskim kmetovavcom naj pa bodo posebno naslednje bukve: „kmetijska kemija“, najperva in najpotrebniša kniga poljodelcu, — potem „umno kmetovanje“, „zvedeni kmet“, „živinozdravstvo“ s svojimi razdelki, ki so „živinoreja“, „pomoč ob porodih“ itd., „vinoreja“, „vertnar“, „čbelarček“, „nauk murbe in svilne črve rediti in svilo (žido) pridelovati“.

Te bukve zadostujejo gospodarjem za zdaj; naj jih le marljivo berejo in prebirajo, kadar jim je drago; največ pripo-

ročamo jih pa novakom v gospodarstvu, ki so jasne glave pa bistrih oči, ter ki berejo in se podučujejo radi. Upamo pak, da učeni ljudomili možje med nami ne bodo nehali delati pa spisovati v prid narodu slovenskemu, po nemilosti časov zanemarjenemu — kaj bi rekel? — toliko let ali stoletij; upamo, da bodo verli možje duševne moči svoje in svoje vednosti sploh obračali na prosveto in blagostanje svojih rojakov, tolikanj nauka potrebnih prostih selanov; upamo, da bodo poslednjim še marsikaj koristnih stvari napisali, kar jim manjka dozdej, postavimo: rastlinoznanstvo (botaniko), prirodopis (naravopisje) in še več drugih. Kakor smo rekli, zanemarjeni tako dolgo narod potrebuje učenja, kot riba vode; naj mu ga delijo, ki utegnejo in znajo! Kar pa novih in najnovejših koristnih iznajdb v kmetijstvu na dan prihaja, naznanjajo ukaželnemu kmetovavcu od tedna do tedna „Novice gospodarskih in obertnijskih stvari“; naj le bere marljivo, pa posnema djansko umni kmetovavec, kar v unih bukvah in totem časopisu mu svetujejo dovedeni možje; naj po teh pomogljejih popravlja in boljša svoje gospodarstvo, in posijala mu bo gotovo vselejša prihodnost. (Konec sledí.)

Gospodarske skušnje.

Vinorejci, preč z belino!

Tako beremo v 3. listu štajarskega gospodars. časnika Vagali so v več goricah na Štajarskem letošnji mošt, pa povsod so našli, da mošt iz beline je imel najmanj vinskega cveta, največ pa kisline v sebi. Belina (bela) je tista terta, ktere grojzdje med vsemi najpozneje dozori, in ker ima največ kislobe v sebi, je lahko zapopasti, da iz tega plemena se zamorejo le nizke (slabe) vina napraviti. Za belino najslabeje pa se obnaša šipon (Mosler), ako ne raste na ugodnem kraju; zato pravi omenjeni list: „Dokler na Štajarskem ne bomo izruvali beline popolnoma in zbirčnega šipona ne bomo djali na pravi kraj in ga ne bomo mešali s španjolom, ne bojo štajarske vina nikoli višje veljave po svetu dosegle! Tedaj preč z belino, s šiponom pa na pravi kraj in v družino s španjolom!“

Električna luč — nova svečava ribčem.

Ker so unidan govorile „Novice“ od tiste luči, ktera je zlo enaka nebeškemu ognju (blisku) in jo učeni možje brez loja in olja prižigajo, naj povejo svojim radovednim bravcem tudi novico *), da je slavní Francoz S. Dumoulin, družbenik národne akademije pariške, skusil s to lučjo posvetiti ribčem, ko so na morji ribe lovili. Skušnja ta, pervikrat razglašena 1. rožnika l. l., se je tako dobro sponesla, da so jih hipoma nalovili na cente.

Naj beró častiti bravci sami, kako šna je ta naprava, in kako je popisana v omenjenem časniku:

Znano je — beremo ondi — da že zdavnej in v več deželah ribči, kadar grejo ponoči na morje, jezero ali ve-

*) Na Angležkem (pripoveduje gosp. dr. Hlubek v svojem topisu) nahaja se skorej v vsaki hiši, tudi na kmetih, nekoliko bukev: sveto pismo, kak podučen časopis in pa nekaj drugih koristnih knjig. Bolj premožni kmetovavci pa se vé da imajo več gospodarskih bukev, in lepo je viditi v sobi umnega najmitelja omarico polno bukev in časopisov. Pa ne stojé le na pogled v omari bukve, ampak upotrebujejo jih pridno domačini. Na večer, po dokončanih opravilih, pozimi ali ob neprijetnem vremenu prebira to ali uno knigo gospodar ali gospodinja, ali berejo na glas dorašeni otroci, posluša pa vsa družina. Ob nedeljah in praznikih se ne klatijo gospodarji po kerčmah, ampak sveti dan je posvečen svetim opravilom, premišljevanju in branju svetega pisma ali kakih drugih koristnih bukev. Iz teh učé se mladi pa stari ljudje, kaj bi bilo ugodno v pobiljšanje njih gospodarstva; potem posnemajo in poskušajo djansko to in uno, kar so brali, pa se jim pripravno dozdeva za njihove potrebe. Nasledki takega umnega početja so pa tudi očitni. Saj so naši bravci že večkrat slišali, da pohištva, zemljištva, in gospodarstvo angleških kmetovavcov sploh so take, da popotnik, ki v tiste kraje zahaja, se čudi jako, ker vidi koj na prvi pogled, da ondi bivajo pridni, umni pa premožni ljudje. Pis.

*) Častiti predsednik naše kmetijske družbe gosp. Terpinc so nam prijazno podali popis te čisto nove najdbe, ktere še nikjer drugod nismo brali, iz francoškega lista „Journal mensuel des trav. de l'acad. nation. agric., manuf. et comere“. Sept. et Octob. 1856. Vred.

liko reko ribe lovit, se poslužujejo kakega ognja ali luči, ki jo vtaknejo na provo (prednji konec) čolna. Kadar luč po vodi posveti, privabi berž nešteto množico rib verh morja, ktere se ujamejo potem v mreže, ki so jih vergli ribči v vodo.

Gospod Dumoulin si je izmislil električno luč rabiti v ta namen in ž njo posvetiti celó v globočino morja, jezera ali rek in tako tudi iz dna morja ali jezera privabiti ribe na verh.

Kako pa je to naredil?

V omenjenem časniku je tak ribji lov v podobi razjasnjen. Skusili bomo, ga svojim bravcem tudi brez podobe jasno pred oči postaviti.

V čoln je prinesel tružico s tisto skladovnico železnih in cinkastih plošč (elektrische Batterie), iz katerih po posebni napravi se izbuja električni ogenj, kakor smo unidan povedali.

Al tù izbujeni ogenj, kako pride v vodo in kako gorí ondi?

Dumoulin je to takole osnoval: V popisani mašini izbujeni ogenj ali elektrika gré po dratu, ki je od njene desne in leve strani iz čolna v vodo izpeljan in več ali manj sežnjev dolg, v stekleno (glažovnato) kuglo, ki je votla, in v kateri se stikujeta desni in levi drat, ki imata vsak na svojem koncu podolgat in okrogel kos terdega ogla nataknjen, kateri, vnet po električnem ognji, gorí kot naj svetlejša luč notri v kugli. Ker pa drat na vodi in v vodi leži, bi zmočen ne bil za rabo, zato je skoz in skoz prevlečen s kožo nepremočljive gutaperče, ktera je bravcem „Novic“ že zdavnej znana.

To je priprava in naprava. Kako pa grejo ribči sedaj s to lučjo na ribji lov?

Vsak se podá s svojo ladijo ali čolnom in z mrežami oskerbljen na morje ali jezero, kjer ima lov biti. Tù je mesto določeno, kjer bojo lovili. Zdaj se ustavijo vsi v podobni sèrpa ali polokroga precej na široko okoli čolna, ki jim bo luč vergel v vodo. Utegne jih biti 10 ali še več.

Zdaj veléva svetivec, naj verže vsak svoje mreže v morje, in potem naj vse omolkne. Kadar je vse krog in krog pripravljeno, tiho in mirno, spusti svetivec nekoliko obteženo stekleno kuglo, kolikor misli, da bo prav, v vodo in pod vodo, in sedaj napravi mašino v čolnu, da se električni ogenj vname in po njem začneta goreti ogla v kugli. V tem hipu se zasveti kugla, da je kaj, in razsvetluje morje ali jezero tudi globoko doli.

Ko bi jim zapiskal, privrejo sedaj luč viditi ribe od desne in leve, iz globočine in od vseh krajev. Kadar ribči mislijo, da jih imajo dosti, sname svetivec en drat z mašine in v tem trenutku ugasne luč. RIBE vse prepadene po veliki temoti, ki mahoma nastopi, ostanejo v mrežah in so bogat plen veselim ribčem.

Že se pripravlja več ladjarjev na Francozkem in tudi drugod po ti novi poti tudi polénovke (Stockfische) loviti, in gosp. Dumoulin je svetoval, naj bi to luč tudi na jamborih in na prelukah napravili, ker bolj kakor vsaka druga luč presveti električna tudi gosto meglo.

Krajopisje.

Terst. (Dalje).

Mesto se, bi rekel, dan na dan na vse strani razteguje, ker povsod se vidi, kako marljivo se nove hiše — prave palače — postavljajo. Ker število stanovnikov vedno raste in ker živa kupčija obilo ptujcov od zahoda in izhoda, naj več po morji privabljuje, je tedaj tudi potreba mesto širiti. Al zraven tega pa tudi tirjajo hišni posestniki tako visok činž za staniša, da nikjer drugod ne tolikega na vsem Avstrijskem. Pač treba bi bilo, da bi se takemu prenapetemu početju meje postavile, ker, kar je preveč, je odertija. Zidaj hišo, in v petih letih se ti bodo stroški zidanja poplačali. Tožbe o tej napaki so splošne. Za zidanje si pa člo-

vek ne more lepšega gradiva misliti, kakor je tukaj, in to-raj hiše čuda hitro od tal rastejo. Komaj je dober teden, kar se je postavil temelj, in že je palača do verha dospela.

Iz mesta pelje, razun par kratkih, pet dolgih pomolkov (molo) v morje, ki se po versti od vzhoda proti zahodu takole imenujejo: molo Ključ, molo di sale, molo S. Carlo, molo Giuseppino, molo Sartorio. Med vsemi zavolj naj pripraviše lege naj imenitniši, na katerem je gotovo vsak tujec, ki se je le en dan v Terstu mudil, barke v luki in veličastno morje ogledoval, iz kterega se pogled na vse strani odpira, je brez dvombe tisti pomolek, ki se zove molo S. Carlo. Lahko, da bo kdo, ki ni še nikdar morja vidil, nikdar ogledoval, kako barke po njem semtertje ferčé, une z razpetimi jadri, te z močnimi kolesi, iz kterih silnega dimuika se črn gost dim valí in oblakom podoben nad morjem visi, radoveden popraševal, kaj da so ti pomolki v morje in zakaj so? So od človeških rok z mnogim trudom narejeni široki kamniti nasipi, po kterih se zamore peš ali z vozom po suhem od bregov morja do globokejeja morja priti. Ob krajih takih pomolkov se naj raji ustavljajo barke, da se zamore blago ondi nakladati in razkladati; in tudi za popotne je pripravno, ker se jim ni potreba še le iz bolj globokega morja iz bark do bregov in od bregov na barke po čolnih prepeljavati, ker zamorejo po mostu, ki se iz bark do pomolka naredí, na barke in iz njih hoditi. Da tedaj ti pomolki niso le za kupčijo potrebni, temuč tudi od popotnih cenjeni, in sploh prebivavcom primorskih mest, ker jim služijo tudi za sprehajališča, ljubljene kraji, o tem ni dvombe.

Med pomolkom solnim in sv. Dragotina pelje visoko v mesto veliki vodotoč (canal grande), ki stoji še od časov Marije Terezije. Širok in globok je tako, da se zamorejo naj večje barke v dvé versti va-nj voziti. V sredi pelje čez-nj most, rudeči most (ponte rosso) imenovan, ki se, ko barka skoz plava, odpre, in potem spet zaklene, da zamorejo ljudje in vozovi čez. Kakor pomolki v morje, zlajšuje tudi ta vodotoč nakladanje in izkladanje, in barke so razun tega v njem tudi morskih viharjev zavarovane.

Tergov je v mestu mnogo, najimenitniši so: Veliki terg, ki stoji pred hišo mestnega poglavarstva in na morja meji. Na tem tergu stoji iz marmeljna izsekana podoba nemškega cesarja, Dragotina velikega, in vodnjak zavolj marmeljnovih kipotvorov naj lepši v celem mestu. Na tem tergu, kjer se čuje vedno upitje prodajavk in prodajavcov, ki ponujajo svoje blago memogredočim, se vidi največ sadja, domačega in ptujega, drugih zemeljskih pridelkov, ptičev in cvetic. Ko na Krasu pozimi nar huja burja razsaja in hude zamete dela, se vidijo tù prelepe hčerke pomladne: vijolice, vertnice in druge njim sorodne sestrice v rešetih visokoravnih. Tù memo pojdi in ozri se na to mesto, in vidil boš, kako berž bo priskakalo prijazno dekle s kitko v roki, ponujaje jo tebi. Mladi gospodje se pa tudi radi bahajo s cveticami; so nekteri, ki jih dan na dan kupujejo in na svoje suknje pripenjajo. — Lesni terg (piazza di legno) ni manjši od tega. Tù prodajajo večidel Istrijanke kruh, kterega v Terst na oslih vsako jutro prinašajo: nazaj gredé kupijo za skupljeni dnar pšenice, ktero domú pridši na žernikih meljejo in tako drugo jutro sopet s kruhom v Terst primahajo. To gré skoz celo leto dan na dan enako; pa je opravilo to tudi edini zaslužek nekterih vasi, ki niso ravno blizo Tersta. Marljive Istrijanke že ob dveh zjutraj svoje osle otovorijo, da dospejo v Terst, ko je dan, ko se mesto prebudí iz spanja, ko se jame šum, rožlanje in kupčija. — Za tem naj imenitniši je terg Godola, zvezan s poprejšnim po najdalji ravni mestni ulici, ki se nova ulica (contrada nuova) imenuje. Tù je posebno živa kupčija, ker je na najpripravišem kraji mesta. — Razun teh treh imenitnih tergov je med drugimi še spomina vreden ribji terg (piazza di pesche), kjer je veden krič in se sekajo ribe, kakor v mesnicah volovske pleča. Po teh tergih in ulicah se razlega krik prodajavcov in prodajavk. Una ponuja smo-